

О. Несімко

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
канд. юрид. наук, доц.
кафедри кримінального права і процесу

СУБ'ЄКТИ ЕКСПЕРТИЗИ ЗАЯВОК НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

© Несімко О., 2016

Поняття “експертиза” сприймається як визначення відповідності якісних і кількісних характеристик об'єкта встановленим нормам, бажаному рівню. Об'єкт, що піддається експертизі, перевіряють на відповідність його встановленим чи бажаним параметрам. Отже, експертиза – це передусім перевірка, дослідження й вирішення за участю досвідчених людей питання, що вимагає спеціальних знань. У сучасних умовах необхідність проведення експертизи постає у різних напрямках і ланках людської діяльності. Ці фактори зумовлюють різноманітність експертиз, що здійснюються у будь-якій галузі суспільної діяльності.

Ключові слова: професійність, діяльність, об'єкт, суб'єкт, експертиза, достовірність, експертна установа, формальність експертизи, види експертиз.

О. Несімко

СУБЪЕКТЫ ЭКСПЕРТИЗЫ ЗАЯВОК НА ОБЪЕКТЫ ПРОМЫШЛЕННОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Понятие “экспертиза” воспринимается как определение соответствия качественных и количественных характеристик объекта установленным нормам, желаемому уровню. Объект подвергается экспертизе, проверяют на соответствие его установленным или желательным параметрам. Итак, экспертиза – это прежде всего проверка, исследование и решение с участием опытных людей, вопрос, требующий специальных знаний. В современных условиях необходимость проведения экспертизы возникает у разных направлениях и звеньях человеческой деятельности. Эти факторы обуславливают разнообразие экспертиз, осуществляемых в любой общественной деятельности.

Ключевые слова: профессионализм, деятельность, объект, субъект, экспертиза, достоверность, экспертное учреждение, формальность экспертизы, виды экспертиз и т. п.

O. Nesimko

SUBJECTS OF EXAMINATION OF APPLICATIONS FOR INDUSTRIAL PROPERTY

The term “expert” is perceived as determine whether the qualitative and quantitative characteristics of the object set standards desired level. The object undergoing examination, checking for compliance with its established or preferences. Thus, the examination – a first

test, research and solving involving experienced people issues that require special znan.U current conditions there is need for expertise in different areas and levels of human activity. These factors lead to a variety of examinations carried out in any area of social activity.

Key words: professional activity. object, subject, expertise, reliability expert institution formality examination, types and so on.

Постановка проблеми. Враховуючи той факт, що експерт – це фахівець у певній галузі (галузях), який запрошується для своєї оцінки того чи іншого об'єкта, явища, дії або події. А отже, експертиза – це дослідження спеціалістом питань, що потребують спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва тощо. Отже, експертиза – це не тільки визначення певної відповідності предмета перевірки тим чи іншим критеріям, а й оцінка виявлених (одержаних) результатів, їх вплив на ті чи інші процеси, явища, дії, події тощо.

Аналіз дослідження проблеми. Вагомий внесок у дослідження проблеми внесли Азімов, Б. С. Антімонова, Л. М. Головченко, А. П. Закалюка, І. Е. Мамофа, О. А. Підпригора, О. О. Підпригора, Н. А. Райгородський, О. Д. Святоцький, М. Я. Сегая, О. П. Сергєєва, В. І. Серебровський, К. А. Флейшиць, Р. Б. Шишка, а також С. С. Алексєєв, С. М. Братусь, А. В. Венедиктова, О. В. Дзера, А. С. Довгерт, В. Н. Ігнатенко, О. С. Йоффе, В. М. Косак, Н. С. Кузнецова, В. В. Луць, Г. К. Матвєєва, Н. А. Саніахметова, М. М. Сибільова, І. В. Спасібо-Фатєєва, Ю. К. Толстой, С. О. Харитонова, Я. М. Шевченко та ін.

Мета роботи – визначити суб'єкт експертизи заявок на об'єкти промислової власності.

Виклад основного матеріалу. Усі результати інтелектуальної діяльності піддаються експертизі. Для одержання правової охорони результати науково-технічної та іншої прирівняної до неї діяльності підлягають обов'язковій державній експертизі, без якої правова охорона зазначеним об'єктам не надається [1, с. 48]. Експертиза творів науки, літератури й мистецтва проводиться у разі, передбаченому чинним законодавством.

Усі заявки на об'єкти промислової власності підлягають обов'язковій державній експертизі за формальними ознаками. Повнота заявки, її зміст і оформлення підлягають обов'язковій державній експертизі на будь-який об'єкт промислової власності [2, ст. 386]. Отже, формальній експертизі підлягають усі заявки на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин та інші селекційні досягнення, знаки для товарів і послуг, топографії інтегральних мікросхем, зазначення походження товарів. Заявки на реєстрацію фірмових назв також піддаватимуться формальній експертизі.

Перед формальною експертизою ставляться конкретні завдання:

1. Необхідно визначити, чи заявлена пропозиція належить до об'єктів, що охороняються за чинним законодавством України. При цьому експертиза повинна встановити, що заявлена пропозиція не належить до об'єктів, які за чинним законодавством не підлягають правовій охороні.

2. Варто встановити відповідність заявочних матеріалів вимогам чинного законодавства. Зокрема, заявка повинна містити усі передбачені чинним законодавством документи, правильність їх складання. Якщо заявку складено іноземною мовою, до неї повинен бути доданий переклад українською мовою. У заявці мають бути зазначені усі необхідні реквізити заявника.

П. 7 ст. 16 Закону України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” містить змістовне положення, відповідно до якого формальна експертиза проводиться після подання заявки й за наявності документа про сплату збору за її подання. Кого попереджає законодавець про те, що формальна експертиза заявки не може проводитися ще до подання самого об'єкта експертизи – заявки – працівників Установи чи заявників, – не з'ясовано. Водночас Установу більше цікавить сплата збору за подання заявки, ніж сама заявка.

Певна неузгодженість є у визначенні дати подання заявки. Відповідно до п. 1 ст. 13 цього закону, датою подання заявки є дата одержання Установою матеріалів, що містять передбачені цим

пунктом матеріали. П. 2 цієї статті закону визначає, що якщо заявка не містить передбачених п. 1 цієї статті матеріалів, то відповідні повідомлення й запити надсилаються заявникові для усунення виявлених недоліків заявки. Отже, можливий попередній розгляд заявки ще до встановлення дати її подання. Відповідно до п. 2 ст. 13, у цьому разі предметом попереднього розгляду заявки є її повнота й відповідність вимогам закону. До того ж п. 7 ст. 16 закону говорить, що формальна експертиза проводиться після подання заявки. Під поняттям “подання заявки” необхідно розуміти дату її подання, яка може не збігатись з датою одержання Установою матеріалів заявки.

У цей самий період між датою одержання Установою матеріалів заявки й датою подання заявки фактично проводиться її попередній розгляд на предмет відповідності заявочних матеріалів вимогам закону. Про це йдеться у п. 5 ст. 16 цього самого закону: “До встановлення дати подання заявки здійснюється її попередній розгляд, у ході якого має бути виявлено, чи не містять матеріали заявки інформації, яку можна зарахувати до державної таємниці” [3, ст. 93].

Отже, у період між датою одержання Установою матеріалів заявки й датою подання заявки фактично проводяться два попередні розгляди цих матеріалів. Попередній розгляд матеріалів заявки повинен виявити повноту й відповідність вимогам закону матеріалів заявки [4, ст. 37] і встановити, чи не містять вони інформації, яку, за чинним законодавством, необхідно зарахувати до державної таємниці [4, ст. 37].

У першому випадку до Установи можуть надійти матеріали заявки, що відповідають встановленим вимогам, і дата одержання цих матеріалів Установою буде датою подання заявки. У другому випадку збігу зазначених дат не може бути, оскільки кожна заявка на об’єкт промислової власності має бути піддана попередньому розгляду з метою виявлення у ній інформації, що може бути зарахована до державної таємниці. Адже кожна заявка може потенційно містити такі відомості.

Але якщо доцільність попереднього розгляду заявки на предмет виявлення у ній секретної інформації сумніву не викликає, то попередній розгляд заявки на предмет її повноти, відповідно до ст. 13 п. 2 цього самого закону, викликає сумнів. Отже, формальна експертиза має на меті ті самі завдання: заявка перевіряється на відповідність вимогам ст. 12 цього закону, тільки у більшому обсязі.

Попередній розгляд заявки в обох випадках є елементом формальної експертизи або її підготовкою. Тому видається доцільним попередні розгляди матеріалів заявки включати до формальної експертизи, яку і потрібно починати відразу від часу одержання Установою матеріалів заявки, відповідно до п. 1 ст. 13 цього самого закону. Отже, був би істотно скорочений час на проведення експертизи за формальними ознаками. Адже закон не визначає тривалості попередніх розглядів заявочних матеріалів. Водночас обидва попередні розгляди заявки проводяться не одночасно, а послідовно один за одним, на що піде не менше шести місяців. Формальна експертиза у кращому разі також розрахована на термін від 6 місяців до одного року.

Експертиза заявок на окремі види об’єктів промислової власності має свої особливості, що істотно її не відрізняють. Зазначені особливості зумовлюються переважно тим, що за певними заявками на об’єкти промислової власності кваліфікаційна експертиза не проводиться. Тому необхідна інформація, яку Установа одержує у процесі кваліфікаційної експертизи, у разі її відсутності надходить під час проведення формальної експертизи. Так, Законом України “Про охорону прав на промислові зразки” від 15 грудня 1993 р. [5, ст. 32] зі змінами й доповненнями, внесеними Законом України “Про внесення змін до деяких законів України з питань інтелектуальної власності” від 21 грудня 2000 р. [4, ст. 37], визначена мета формальної експертизи. Вона полягає у з’ясуванні, чи належить об’єкт, що заявляється, до об’єктів, яким надається правова охорона; перевіряється заявка на відповідність встановленим вимогам; перевіряється документ про сплату збору за подання заявки на відповідність встановленим вимогам, перевіряється документ про сплату за це відповідного збору. Тобто принципової різниці формальної експертизи на винахід і промислового зразка немає. Проте автори практичного посібника “Промислові зразки” уточнили мету формальної експертизи на промисловий зразок:

- встановлення дати подання заявки;

- перевірка належності заявленої пропозиції до об'єктів, яким надається правова охорона;
- встановлення дати пріоритету;
- перевірка правильності оформлення документів, що входять до складу заявки, на відповідність встановленим вимогам [6, с. 25].

Об'єктами кваліфікаційної експертизи є заявки не на усі об'єкти промислової власності, а лише на визначені чинним патентним законодавством [7, с. 18]. До них належать заявки на винаходи, знаки для товарів і послуг, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин із зазначенням походження товарів.

Кваліфікаційна експертиза (експертиза заявки по суті) на зазначені об'єкти має свої особливості, зумовлені характером пропозиції, і відрізняється від такої самої експертизи заявки на знак для товарів і послуг.

Варто зазначити, що кваліфікаційна експертиза заявок на винаходи має свої особливості, зумовлені видом патенту на винахід. Кваліфікаційна експертиза заявки на видачу патенту терміном на 20 років проводиться лише за наявності клопотання певної форми. Кваліфікаційна експертиза проводиться за клопотанням особи за наявності документа про сплату збору за її проведення. Заявник може подати зазначене клопотання протягом трьох років від дати подання заявки. Інша особа може подати зазначене клопотання після публікації відомостей про заявку на винахід, але не пізніше, ніж три роки від дати подання заявки.

Кваліфікаційна експертиза заявки на об'єкти промислової власності проводиться лише за умови сплати збору за її проведення. Проте особливістю експертизи заявки на винахід є те, що вона за своїм характером є “відстроченою” експертизою [8, с. 20]. Її проведення може відбутись лише за клопотанням особи – заявника чи іншої особи. За позитивними результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід заявнику видається патент на 20 років.

Якщо ця експертиза проводиться за клопотанням не заявника, а іншої особи, то ця особа не може брати участі у вирішенні питань щодо заявки. Кваліфікаційна експертиза заявки на винахід проводиться за рахунок коштів особи, яка порушила клопотання про її проведення [9, с. 190].

У разі, якщо протягом трьох років від дати подання заявки клопотання про її проведення не надійде від заявника, заявка вважається відкликаною (ч. 2 п. 13 ст. 16). Проте це обмеження не поширюється на клопотання іншої особи.

Складовою частиною кваліфікаційної експертизи заявки на винахід є т. зв. експертиза заявки на локальну новизну, що встановлюється лише за патентами, виданими в Україні, і за поданими до Установи заявниками.

За позитивними результатами експертизи на локальну новизну заявнику видається деклараційний патент.

Експертиза заявок на локальну новизну поки що проводиться лише на винаходи, хоча не виключена можливість її проведення й на інші об'єкти промислової власності [10, с. 11].

Кваліфікаційна експертиза заявки на знаки для товарів і послуг, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин зазначення походження товарів не має “відстроченого характеру”.

Отже, ця кваліфікаційна експертиза є обов'язковою для перерахованих об'єктів промислової власності. Порушувати клопотання про її проведення не треба. Установа за чинним законодавством зобов'язана її провести, тобто у належний спосіб кваліфікувати заявлену пропозицію.

Що стосується топографії інтегральної мікросхеми, то кваліфікаційна експертиза заявки на неї проводиться лише на вимогу Апеляційної палати або суду [11, ст. 377].

Суб'єкти правових відносин, що встановлюються у процесі проведення експертизи заявок на об'єкти промислової власності, як і будь-яких інших правовідносин, поділяються на дві сторони – замовники й виконавці [12, с. 120]. Інколи між ними може діяти патентний повірений [13, с. 25], якого не можна визнати стороною.

Замовниками експертизи заявок на об'єкти промислової власності насамперед виступають заявники. “Замовники” – “заявники” поняття у цьому разі тотожні. Заявником може бути будь-яка особа (за умови її дієздатності). Ст. 12 Закону України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” проголошує: “Особа, яка бажає одержати патент (деклараційний патент) і має на це право,

подає до Установи заявку”. Якщо особа, яка бажає отримати патент і має на це право, недієздатна, від її імені заявку подають її законні представники.

Право на одержання патенту має винахідник, якщо інше не передбачено чинним законодавством (ст. 8 цього закону). Право на одержання патенту передусім належить винахіднику. Проте розділ III Закону України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” та відповідні розділи інших патентних законів України передбачають випадки, коли право на одержання патенту належить й іншим особам, крім винахідника. До цих інших осіб чинне законодавство зараховує роботодавців, правонаступників і заявника, який подав заявку раніше.

Отже, право на подання заявки й відповідно право на одержання патенту мають винахідники і їхні правонаступники, зокрема спадкоємці. До правонаступників належать особи, яким винахідник передасть своє право на одержання патенту. Це може бути фізична і юридична особа, незалежно від громадянства, місця проживання тощо. Спадкоємці мають право на одержання патенту у порядку правонаступництва відповідно до чинного цивільного законодавства. Право на подання заявки винахідник може передати будь-якій особі.

За чинним патентним законодавством України роботодавці наділені окремим, незалежним від винахідника, правом на подання заявки, а відтак й на одержання патенту. До зазначеного Закону останньою редакцією внесено уточнення, що корегує відносини під час експертизи заявки. Відповідно до ст. 9 цього закону (подібні уточнення будуть внесені й до інших законів про об’єкти промислової власності), роботодавець має право прийняти рішення про збереження службового винаходу чи корисної моделі як конфіденційної інформації, термін збереження якої не повинен перевищувати чотирьох років.

Це є значним обмеженням прав винахідника й суспільства загалом. З будь-яких міркувань, яких закон не визначає, роботодавець має право приховати від суспільства, держави цінний винахід, що приніс би користь людям, якби його вчасно почали використовувати. Без будь-яких пояснень закон надає право на чотири роки загальмувати винахід. Така норма необґрунтована й недоцільна. Значення цієї норми стає зрозумілим, якщо врахувати, що до 90 % заявок подається саме на службові винаходи.

Особливість цієї норми полягає ще й у тому, що конфіденційною інформацією оголошується не винахід, а лише заявка на нього. Але ж такий підхід можна розцінювати як штучне гальмування науково-технічного прогресу. Винахідник не знає перспектив свого дітища, суспільство у такий спосіб також може бути позбавлене цінного внеску у прогрес. Ця норма викликає критичне ставлення до неї ще й тому, що у разі визнання заявки винаходом, який роботодавець має намір оголосити конфіденційною інформацією, він може цього досягти іншими способами як патентовласник, який має виключне право на використання й розпорядження винаходом [9, с. 10].

Роботодавець-заявник може відмовитися від свого права на подання заявки і права бути замовником експертизи.

Отже, з боку замовника експертизи заявки на об’єкти промислової власності, тобто заявника, можуть виступати самі винахідники, їх правонаступники, роботодавці та їх правонаступники.

Виконавцем експертизи заявок на об’єкти промислової власності може виступати тільки Установа, а не якась організація. Державну експертизу заявок на об’єкти промислової власності в Україні за чинним законодавством доручено проводити єдиному державному органу управління – Державному департаменту інтелектуальної власності в особі його Державного підприємства “Інститут промислової власності” [14, ст. 1060].

Виконавцем експертизи заявок на об’єкти промислової власності є заклад експертизи – уповноважений Установою державний заклад (підприємство, організація) для розгляду й проведення експертизи заявок.

Отже, експертиза заявок на об’єкти промислової власності проводить спеціалізований державний орган (підприємство, організація), що входить до державної системи правової охорони інтелектуальної власності – Установа й сукупність експертних, наукових, освітніх, інформаційних та інших відповідної спеціалізації державних закладів, що входять до сфери управління Установи.

Наведені визначення внесені до Закону України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” Законом України “Про внесення змін до деяких законів України з питань інтелектуальної власності” від 21 грудня 2000 р. [4, ст. 163]. Проте зазначені новели все ж породжують питання, чи може Установа для проведення експертизи заявок на об’єкти промислової власності залучати провідних фахівців, організації, установи й підприємства, які не входять до сфери управління Установи. На це питання зазначений закон відповіді не дає.

Проте Положення про Державний департамент інтелектуальної власності, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 20 червня 2000 р. № 997 [14, ст. 1060] у п. 5, передбачає право цього департаменту залучати спеціалістів органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до його компетенції. Питанням, що належить до компетенції департаменту, і є питання експертизи заявок на об’єкти промислової власності.

Із цього положення можна зробити висновок, що у разі необхідності Установа (Державний департамент інтелектуальної власності) може залучати як окремих фахівців, так і підприємства, організації та установи для подання своїх висновків з певних питань, що виникають у процесі проведення експертизи заявок, а також для проведення самої експертизи. Адже, яким би не був потужним Інститут промислової власності, він не може охопити кваліфікованою експертизою усі заявки, що надходять до нього. Інколи доводиться вдаватися до послуг окремих фахівців, особливо з вузьких спеціальних питань науки й техніки.

Отже, суб’єктом експертного процесу може бути не тільки Установа у певному значенні цього слова. Експертами можуть виступати окремі позаштатні фахівці, а також підприємства, організації і установи, що не входять у сферу управління Установи. Такий висновок підтверджується й нормою, що міститься у ст. 1 Закону України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”. Він проголошує: “Заклад експертизи – уповноважений Установою державний заклад (підприємство, організація) для розгляду і проведення експертизи”. Наведена норма не обмежує заклад експертизи тільки тими підприємствами й організаціями, що входять до сфери управління Установи.

Зазначені експерти дають свої експертні висновки від свого власного імені. Але при цьому треба мати на увазі, що висновок закладу експертизи набуває чинності лише після їх затвердження Установою, яка може не погодитися з експертним висновком позаштатного експерта, хто б ним не був – фізична чи юридична особа. Установа має право направити ту саму заявку на експертизу іншій особі.

1. *Охрана промышленной собственности в Украине / под ред. д.ю.н., проф. А. Д. Святоцкого и пред. Гос. патент. ведомства Украины В.Л. Петрова. – К.: Изд. дом “Ин-Юре”, 1999. – 490 с.*
2. *Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель: Затв. наказом М-ва освіти і науки України від 22 січ. 2001 р. № 22 // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 9. – Ст. 386.*
3. *Закон України про державну таємницю // Відом. Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.*
4. *Закон України про внесення змін до Закону України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” // Відом. Верховної Ради України. – 2002. – № 23. – Ст. 163.*
5. *Закон України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” // Відом. Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 32.*
6. *Ніколаєнко Л. І., Бутяєва А. П., Меньяло Л. А., Радомський В. С. Промисловий зразок; за ред. голови Держ. патент. відомства України В. Л. Петрова. – К.: Вид. дім “Ин-Юре”, 1999. – 125 с.*
7. *Тофило А. В. Экспертиза объектов промышленной собственности. – К.: Ин-т интеллект. собственности и права, 2000. – 123 с.*
8. *Ніколаєнко Л. І., Добриніна Г. П., Меньяло Л. А., Радомський В. С., Винахід. – К.: Вид. дім “Ин Юре”, 1999. – 136 с.*
9. *Крайнєв П. П., Работягова Л. І., Дятлик І. І. Патентування винаходів в Україні: моногр. – К.: Ін-Юре, 2000. – 338 с.*
10. *Глухівський Л. Деклараційний патент: за і проти // Інтелект. власність. – 2001. – № 7. – С. 11–14.*
11. *Закон України “Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем” // Відом. Верховної Ради України. – 1998. – № 8. – Ст. 28.*
12. *Положення про представників у справах інтелектуальної власності № 391 від 30 серп. 1994 р. № 5 зі змінами і доп. від 16 серп. 2000 р. //*

Зб. нормат. актів з питань пром. власності. – К., 1998. – С. 120–126. 13. Грешников И. П. Субъекты права // *Persons of law*. – Алма-Аты, 2001. – 100 с. 14. Положення про Державний департамент інтелектуальної власності та відповідні додатки до нього: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 черв. 2000 р. № 997 // *Офіц. вісн. України*. – 2000. – № 25. – Ст. 1060.

REFERENCES

1. *Ohrana promyshlennoj sobstvennosti v Ukraine [Protection of Industrial Property in Ukraine]* Pod red. d.ju.n., prof. A. D. Svjatočkogo i pred. Gos. patent. vedomstva Ukrainy V. L. Petrova. K. Izd. dom "In-Jure", 1999. 490 p. 2. *Pravyla skladannya i podannya zayavky na vynakhid ta zayavky na korysnu model [Regulations preparation and filing for invention and utility model applications]* Zatv. nakazom M-va osvity i nauky Ukrayiny vid 22 sich. 2001 r. vol 22 *Ofits. visn. Ukrayiny*. 2000. vol 9. 386p. 3. *Zakon Ukrayiny pro derzhavnu tayemnytsyu [Law of Ukraine on State Secrets]* Vidom. Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 1994. vol16. 93p. 4. *Zakon Ukrayiny pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny Pro okhoronu prav na vynakhody i korysni modeli [Law of Ukraine on amendments to the Law of Ukraine On Protection of Rights to Inventions and Utility Models]* Vidom. Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2002 vol23.163p. 5. *Zakon Ukrayiny pro okhoronu prav na vynakhody i korysni modeli [Law of Ukraine on protection of inventions and utility models]* Vidom. Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 1994. vol7. 32 p. 6. Nikolayenko L. I., Butyayeva A. P., Menyaylo L. A., Radomskyy V. S. *Promyslovyy zrazok [Industrial design]* Za red. holovy Derzh. patent. vidomstva Ukrayiny V. L. Petrova. K.: Vyd. dim In-Yure, 1999. 125 p. 7. Tofilo A. V. *Jekspertiza ob'ektov promyshlennoj sobstvennosti [Examination of industrial property]* K. *In-t intelekt. sobstvennosti i prava*, 2000. 123 p. 8. Nikolayenko L. I., Dobrynina H. P., Menyaylo L. A., Radomskyy V. S., *Vynakhid [Invention]* K. Vyd. dim In Yure, 1999. 136 p. 9. Kravnyev P. P., Rabyahova L. I., Dyatlyk I. I. *Patentuvannya vynakhodiv v Ukraini [Patenting inventions in Ukraine]* Monohr. K.: In-Yure, 2000. 338 p. 10. *Hlukhivs'kyi L. Deklaratsiynny patent [Patent: pros and cons.] za i proty. Intelekt. vlasnist'*. 2001. Vol. 7, pp. 11–14. 11. *Zakon Ukrayiny pro okhoronu prav na topohrafiyi intehral'nykh mikroskhem [Law of Ukraine on the protection of plant varieties]* Vidom. Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 1998. Vol. 8. 28 p. 12. *Polozhennya pro predstavnykiv u spravakh intelektual'noyi vlasnosti vid 30 serp. 1994 r. Vol. 5 zi zminamy i dop. vid 16 serp. 2000 r. Vol. 391 [Representatives provisions on intellectual property on Aug 30. 1994 r. Number 5 with modifications and additional. on Aug 16. 2000]* Zb. *normat. aktiv z pytan' prom. vlasnosti*. K., 1998. pp. 120–126. 13. *Greshnikov I. P. Sub'ekty prava [Subjects of the right]* *Persons of law*. Alma-Aty: Izd-vo, 2001. 100 p. 14. *Polozhennya pro Derzhavnyy departament intelektual'noyi vlasnosti ta vidpovidni dodatky do n'oho: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 20 cherv. 2000 r. Vol. 997 [Regulations of the State Department of Intellectual Property and the related annex: Cabinet of Ministers of Ukraine dated 20 Jun. 2000 r. Number 997]* *Ofits. visn. Ukrayiny*. 2000. Vol. 25. St. 1060.